

De Romeinse vindplaats in het Domein Mesen te Lede: een nadere blik op de nederzettingssporen

R. Pede, C. Clement & B. Cherretté

Inleiding

In een voorgaand artikel kwamen voornamelijk de Romeinse funeraire sporen van het Domein Mesen te Lede aan bod.¹ Het noordelijke deel van het onderzoeksterrein (fig. 1: zone I en IV) bevat 12 crematiegraven (*Brandgrubengräber*), verspreid over een zone van ongeveer 1 ha (fig. 1). Ze zijn te dateren in de tweede helft van de 1ste t.e.m. het begin van de 2de eeuw n.C. Ze manifesteren zich langs een gelijktijdig greppelsysteem dat mogelijk als een restant van een wegtracé te interpreteren is. In dit artikel wordt dieper ingegaan op de nederzettingssporen in het zuidelijke, hoger gelegen deel van het terrein (fig. 1: zone II en III).

Colluvium

Uit het proefsleuvenonderzoek bleek reeds dat in de zones II en III een afspoelingspakket met Romeins materiaal vast te stellen was dat verschillende sporen uit de Romeinse periode bedekte (fig. 1: grote blauwe zones).² De aanwezigheid van een dergelijk colluvium is te wijten aan de vrij uitgesproken helling binnen het domein met een verval van ongeveer 8m van het zuiden naar het noorden. Coupes en profielen toonden aan dat het afspoelingspakket, archeologisch in het vlak waar te nemen vanaf het centrale deel van zone III, in dikte toenam tot ongeveer 50 cm in noordelijke richting. In zone III schemerden sommige onderliggende sporen door in het colluvium, terwijl andere pas zichtbaar werden bij het aanleggen van een dieper grondplan. In totaal waren drie verschillende grondplannen nodig om alle individuele sporen te registreren. In zone II doorsneden verschillende middeleeuwse lagen het colluvium en was het bijzonder moeilijk af te lijnen; ook hier waren drie grondplanniveaus nodig. De vondsten uit het colluvium zijn vrij schaars. Het aardewerk, met o.a. een bodem van een kommetje (Dr. 35/36) in *terra sigillata* uit Centraal- of Oost-Gallië (fig. 6.2)³, een wandscherf van een imitatie van een deukbeker in grijs gedraaid aardewerk (fig. 6.3) en een randfragment van een *dolium* (fig. 6.1), dateert het afspoelingspakket van de (late) 2de tot de 3de eeuw n.C.

Greppelsystemen

De Romeinse site te Domein Mesen wordt gestructureerd door een aantal greppels die door een relatief slechte bewaring en het beperkte ruimtelijke onderzoek moeilijk te interpreteren zijn (fig. 2).⁴ Mogelijk gaat het om enkele perceleringssystemen, anderzijds kunnen het de afwateringsgreppels zijn van een wegtracé, hoewel geen restanten van een wegdek of karrensporen zijn aangetroffen. De oriëntaties variëren van noord-zuid tot noordwest-zuidoost. Ze zijn algemeen in de 1ste en 2de eeuw te dateren en volgen elkaar chronologisch op.

Bewoningssporen

In het zuidwestelijke deel van zone II zijn nederzettingssporen uit drie afzonderlijke periodes aanwezig. De combinatie van de perifere ligging in de sleuf, een aantal zware verstoringen en soms verspitte vondsten zorgen ervoor dat deze sporen moeilijk chronologisch toe te wijzen zijn. Een groot deel ervan is met zekerheid te dateren in de volmiddeleeuwse periode (10de -11de eeuw). Verschillende sporen wijken o.b.v. de vulling sterk af, enkele vondsten tonen aan dat een aantal hiervan mogelijk in de Romeinse periode of de metaaltijden te

¹ PEDE R. *et al.* 2012.

² CLEMENT C. *et al.* 2009, p. 18-20.

³ WEBSTER P. 1996, p. 46.

⁴ PEDE R. *et al.* 2012, p. 114-115.

plaatsen zijn.⁵ Één structuur kon herkend worden: het gaat om een rij van vier, vrij slecht bewaarde kuilen die vermoedelijk de resten zijn van een rij nokpalen (fig. 2 en 3). Hun onderlinge afstand varieert van 2,69 m tot 3 m, de volledige lengte bedraagt 8,66 m, de oriëntatie is noordoost-zuidwest. Rondom deze rij zijn enkele kleinere paalsporen aanwezig met een gelijkaardige vulling, ze liggen echter te verspreid om een verband te zien met de centrale rij. Over een mogelijke breedte is dus geen uitspraak te doen. Er zijn geen vondsten aanwezig in de paalsporen waardoor ze enkel o.b.v. hun vulling tot de Romeinse periode te rekenen zijn. De structuur staat haaks op een greppelsysteem dat uit de 1ste en de 2de eeuw dateert. De palenrij vertoont sterke gelijkenissen met het zgn. Alphen-Ekeren-type.⁶ Dit is een houten woonhuis dat gekenmerkt wordt door een centrale rij nokpalen die het gewicht van het dak draagt en het gebouw een tweeschepige structuur geeft. De wandpalen zijn doorgaans ondieper gefundeerd. Goede voorbeelden zijn gekend uit Nederland en het noorden van Vlaanderen, ze worden er vooral in de overgangperiode van de late ijzertijd en de vroeg-Romeinse periode gedateerd.⁷ Gelijkaardige voorbeelden waar enkel de nokpalen bewaard zijn, zijn gekend o.a. in Drongen-Keiskant⁸ en Brugge-Refuge⁹. Ten zuidoosten van deze mogelijke structuur situeren zich een aantal grote paalsporen waarin duidelijke paalkernen te herkennen zijn. Opnieuw zijn ze vooral door hun vulling en uitzicht vermoedelijk in de Romeinse periode te plaatsen. Één ervan betreft een *in situ* bewaarde, eiken paal (fig. 4). Een dendrochronologisch onderzoek duidt aan dat het kapjaar na 76 n.C. ligt, een bovengrens van het kapinterval kan niet bepaald worden.¹⁰ Een ¹⁴C-onderzoek van de paal levert een gekalibreerd resultaat op tussen 40 BC en 80 AD (KIA-47018 (09-LED-DM854): 1975±25BP).¹¹ Dit bevestigt een datering omstreeks 80 n.C. Een duidelijke constructie is niet af te leiden uit deze grote palen. Waarschijnlijk situeert een deel ervan zich buiten de sleuf, tevens zorgen de recente drainagegreppels nabij de sleufwand voor een beperkt zicht op een mogelijke structuur.

De belangrijkste concentratie nederzettingssporen kwam aan het licht in het centrale deel van zone III (fig. 2), vlakbij de westelijke sleufwand op de overgang van het colluvium naar de moederbodem. Ter hoogte van het colluvium waren een aantal sporen duidelijk recenter dan dit afspoelingspakket, maar schemerden ook reeds onderliggende sporen door. De complexe stratigrafie zorgde ervoor dat de registratie van de individuele sporen verspreid over drie verschillende grondvlakken gebeurde. Het gaat om verschillende kuilen, paalsporen en greppels. In deze concentratie zijn drie mogelijke structuren waar te nemen (fig. 5). Een eerste betreft een plattegrond van een houtbouw met een kruisvormige palenconfiguratie (fig. 5).¹² Het bestaat uit vijf duidelijke, grote palen die het gewicht van het dak torsten. De noordwestelijke hoek van de rechthoekige constructie situeert zich buiten het opgravingsareaal, terwijl de zuidoostelijke hoek vergraven is door een postmiddeleeuwse gracht. De structuur is noordwest-zuidoost georiënteerd, de lengte bedraagt 12,78 m, de breedte is niet met zekerheid te achterhalen maar moet ongeveer 5 – 5,5 m zijn. Dit zorgt voor een oppervlakte van 63,9 – 70,29 m². In de lange zijden bevindt zich telkens één groot paalspoor, circa 70 cm diep onder het vlak bewaard. Ook de zuidoostelijke korte zijde heeft één zware paal, ongeveer 60 cm diep bewaard. Onderaan de paalkuil bevonden zich twee vrij grote fragmenten van een maalsteen. In de noordwestelijke korte zijde zijn twee palen aanwezig, vermoedelijk het gevolg van een herzetting, en circa 30 cm diep (t.o.v. een tweede dieper grondplan) bewaard. Ter hoogte van de noordoostelijke lange en de zuidoostelijke korte zijde liggen een aantal kleinere palen te bevatten die vermoedelijk ook deel uitmaken van het gebouw. Deze palenzetting zorgt voor een eenschepig gebouw met twee traveeën. Opvallend is de iets grotere lengte van de noordwestelijke travee t.o.v. de

⁵ PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B. 2013a, p. 113.

⁶ DE CLERCQ W. 2009, p. 280-282.

⁷ DE CLERCQ W. 2009, p. 274, 281-282.

⁸ DE CLERCQ W. & STOOPS G. 2010, p. 106-107.

⁹ DE CLERCQ W. 2009, p. 281-282.

¹⁰ WILLEMS H. & VAN DAALEN S. 2012, p. 6.

¹¹ De uitvoering van de ¹⁴C-dateringen gebeurde door M. Van Strydonck en M. Boudin (KIK).

¹² DE CLERCQ W. 2009, p. 289.

zuidoostelijke. De exacte afmetingen hiervan zijn moeilijk te bepalen aangezien de paalkuil van de zuidwestelijke lange zijde niet volledig binnen de sleuf valt. In de zuidoostelijke helft van het gebouw bevindt zich een spoor dat mogelijk te interpreteren is als een restant van een verdiept stalgedeelte. Het gaat om een onregelmatige vlek in het grondplan die een vrij humeuze, grijze vulling heeft. Het weinige diagnostische materiaal uit het gebouw wijst vooral naar de 2de eeuw n.C., hoewel ook de late 1ste eeuw n.C. niet kan uitgesloten worden. Een ¹⁴C-datering van een houtskoolstaal uit het paalspoor van de korte noordwestelijke zijde geeft een gekalibreerd resultaat van 2350 BC – 2130 BC (KIA-47030 (09-LED-DM767) 3805±30BP). Ondanks het fragmentarische karakter van deze palenconfiguratie stellen we een sterke verwantschap vast met goed gekende voorbeelden uit de Vlaamse zandstreek (type IIB)¹³, waar ze o.b.v. actuele gegevens dateren van de Flavische periode tot de late 2de eeuw n.C. Toch zijn er aanwijzingen dat het type iets vroeger voorkomt.¹⁴ Bij recent onderzoek in het zuiden van Oost-Vlaanderen zijn gelijkaardige exemplaren aangetroffen, o.a. te Ronse en Leeuwergem.¹⁵

De twee overige structuren zijn sterk hypothetisch, ze worden beide oversneden door een postmiddeleeuwse gracht: mogelijk gaat het om twee kleinere bijgebouwen (fig. 2 en 5). Ze lijken deels te overlappen met de plattegrond van het hoofdgebouw. De meest noordelijke constructie bestaat uit enkele kleinere paalsporen die min of meer een rechthoek vormen met een lengte van ongeveer 7,6 m en een breedte van 3,8 m. De oriëntatie is westnoordwest-oostzuidoost. De tweede kleine structuur bevindt zich net ten zuiden hiervan en bestaat uit drie gelijkaardige paaltjes. Aan de overzijde van de postmiddeleeuwse gracht situeren zich enkele restanten van kleine paalkuilen die in coupe nagenoeg niet bewaard zijn. De reconstructie van deze structuur levert afmetingen op van 3,1 m bij 2,4 m, de oriëntatie is opnieuw westnoordwest-oostzuidoost.

Overige sporen in zone III bestaan uit losse paalsporen, (afval)kuilen en enkele greppels. De beperkte mogelijkheid voor een groter ruimtelijk onderzoek zorgt ervoor dat het verband met zone II moeilijk te leggen is. De vondsten uit deze sporen wijzen op een vrij algemene datering in de 2de en 3de eeuw. Het gaat o.a. om fragmenten van enkele voorraadpotten in de zgn. *Low Lands Ware* (fig. 6.5-6). Een opmerkelijke vondst kwam tevoorschijn uit de westnoordwest-oostzuidoost georiënteerde greppel die zich net ten noorden van de drie structuren bevindt: een bijna volledige beker in een fijn oranje tot lichtbruin baksel met rolstempelversiering in afwisselende banden (fig. 6.4). Het oppervlak is plaatselijk gesmookt. Het betreft een bolbuikige, meestal gesmookte beker die veelvuldig voorkomt in de *civitas tungrorum* en de omliggende gebieden (Vanvinckenroye 484-488).¹⁶ Dit type behoort tot de Tiense producties die vanaf de late 2de eeuw, maar vooral in de 3de eeuw dateren.¹⁷

Conclusie

De Romeinse occupatie te Lede – Domein Mesen loopt van de 1ste tot de 3de eeuw n.C., met de nadruk op de periode van de tweede helft van de 1ste tot de eerste helft van de 3de eeuw. De interpretatie van de nederzettingssporen is moeilijk aangezien de grote densiteit aan sporen uit jongere periodes in zone I, II, III en IV de mogelijkheid open laat dat verschillende Romeinse structuren zijn vergraven (fig. 1). Hierdoor is de kans reëel dat we slechts over een fragmentarisch beeld van de Romeinse aanwezigheid beschikken.

Zowel nederzetting- als funeraire sporen zijn aangetroffen, verspreid over de zones heen. Enerzijds hebben we te maken met een begraafplaats uit de 1ste en het begin van de 2de eeuw n.C. op de noordelijke, lager gelegen delen van het terrein. Twaalf crematiegraven zijn verspreid over een oppervlakte van ongeveer 1 ha. Anderzijds treffen we in I, II en III sporen van bewoning en landindeling aan. Drie greppelsystemen tekenen zich af in het opgravingsvlak en zijn geïnterpreteerd als de restanten van een weg of als perceelsgreppels.

¹³ DE CLERCQ W. 2009, p. 287-289.

¹⁴ PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B. 2013b.

¹⁵ PEDE R., KLINKENBORG S., GUILLAUME V., Taelman E., DU RANG E. & CHERRETTÉ B. 2013.

¹⁶ VANVINCKENROYE W. 1991.

¹⁷ WILLEMS S. 2005, p. 66-68.

De voornaamste concentratie nederzettingssporen bevindt zich in zone II en III, waar twee vermoedelijke plattegronden van houten woongebouwen en twee hypothetische bijgebouwen zijn aangetroffen. In zone II gaat het mogelijk om een gebouw van het Alphen-Ekeren-type, de datering is onduidelijk. Vlakbij liggen een aantal paalsporen die niet duidelijk tot een structuur behoren. De weinige daterende elementen voor deze zone verwijzen met enige reserve naar de tweede helft van de 1ste of (het begin van de) 2de eeuw. Het type van hoofdgebouw (met kruisvormige palenconfiguratie) in zone III is vrij goed gekend door vondsten in de Vlaamse zandstreek. Het archeologisch materiaal in deze zone is voornamelijk in de 2de eeuw te plaatsen, hoewel ook het einde van de 1ste en het begin van de 3de eeuw niet uit te sluiten is. We stellen vast dat de vondsten uit de crematiegraven en de nederzettingssporen in zone III chronologisch uit verschillende periodes stammen. Een gelijktijdigheid van de graven en de bewoningssporen in zone II is evenwel niet onmogelijk. Hoewel de Romeinse sporen in het Domein Mesen slechts fragmentarisch konden onderzocht worden, lijken ze te interpreteren als een eenvoudige, rurale nederzetting. De ligging van deze sporen tegen de sleufwand doet vermoeden dat de kern van een veronderstelde Romeinse nederzetting zich hogerop (in zuidwestelijke richting) situeert onder een verkaveld gedeelte in de zuidwestelijke hoek van het Domein Mesen en zich mogelijk verder uitstrekt op de heuvel waar het centrum van Lede is gelegen. De huidige resultaten suggereren een fasering van de Romeinse bewoning en begraving. Verscheidene oudere vondsten in de nabije omgeving getuigen alvast van een ruimere Romeinse occupatie op het grondgebied van Lede.¹⁸ Een toekomstig onderzoek van de terreinen langs de Kouterrede, die zich op een boogscheut van het Domein Mesen bevinden en waar bij een vooronderzoek Romeinse crematiegraven zijn aangetroffen¹⁹, zal het beeld van de Romeinse occupatie in dit deel van Lede verder aanvullen.

¹⁸ DE SWAEF W. & VAN LANGENHOVEN B. 1999, p. 17.

¹⁹ REYNS N. *et al.* 2012, p. 26-27.

CLEMENT C., DE MAEYER W. & CHERRETTÉ B., 2009. *Lede Domein Mesen. Archeologisch vooronderzoek*, SOLVA Archeologie – Rapport 5, Erembodegem, 30 pp.

DE CLERCQ W., 2009. *Lokale gemeenschappen in het Imperium Romanum. Transformaties in de rurale bewoningsstructuur en de materiële cultuur in de landschappen van het noordelijk deel van de civitas Menapiorum (Provincie Gallia-Belgica, ca. 100 v. Chr. – 400 n. Chr.)*, Gent, 559 pp.

DE CLERCQ W. & STOOFS G., 2010. Een inheems-Romeins nederzetting te Drogen-Keiskant (Gent, O-VI.), *Romeinendag*, p. 105-110.

DE SWAEF W. & VAN LANGENHOVEN B., 1999. *Lede ondersteboven, een kijk op het verleden*, Lede, 23 pp.

PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B., 2012. Romeinse begraving en bewoning in het Domein Mesen te Lede (O.-VI.), *Signa* 1, p. 111-117.

PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B., 2013a. Een waterput/-kuil uit de vroege ijzertijd in het Domein Mesen te Lede (O.-VI.), *Lunula Archaeologica protohistorica XXI*, p. 113-117.

PEDE R., CLEMENT C. & CHERRETTÉ B., 2013b. Romeins te Ronse: een nederzetting en een bijhorende begraafplaats in De Stadstuin, *Signa* (deze congresbundel).

PEDE R., KLINKENBORG S., GUILLAUME V., Taelman E., DU RANG E. & CHERRETTÉ B., 2013. In de schaduw van de *vicus*: een Romeinse rurale nederzetting langs de Spelaanstraat te Leeuwergem (Zottegem, O.-VI.), *Signa* (deze congresbundel).

REYNS N., DIERCKX L. & CLEDA B., 2012. *Archeologisch vooronderzoek Lede – Kleine Kouterrede*, Rapporten All-Archeo 111, Bornem, 40 pp.

VANVINCKENROYE W., 1991. *Gallo-Romeins aardewerk van Tongeren* (Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum 44), Tongeren, 135 pp.

WEBSTER P., 1996. *Roman Samian pottery in Britain* (Practical handbook in archaeology 13), York, 133 pp.

WILLEMS H. & VAN DAALEN S., 2012. *Lede, Aalst Erembodegem ADC Archeoprojecten. Dendrochronologisch en houtsoortenonderzoek*, BAAC-project D-12.0300, 's Hertogenbosch, 7 pp.

WILLEMS S., 2005. *Roman pottery in the Tongeren reference collection Mortaria and coarse wares*, Brussel, 106 pp.

Fig. 1. Vereenvoudigd, algemeen grondplan A

Fig. 2. Fasering van de sporen in zone I

Fig. 3. Structuren in zone I

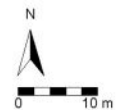
Fig. 4. Selectie van vondsten uit zone I

Fig. 5. Doorsnede van twee brandrestengraven

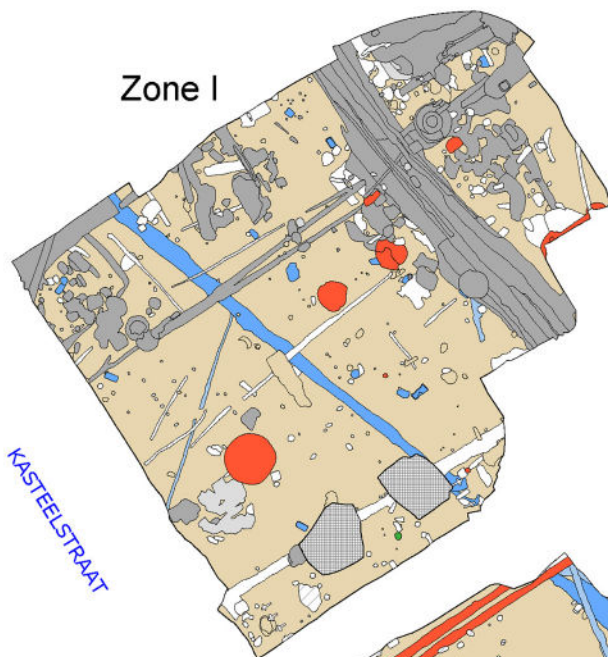
Fig. 6. Omgekeerde depositie van een beker in een brandrestengraf

GRONDPLAN A

 voege (partij)	 ingedamde spoor
 Romeins	 rijkwalrijgeleidel spoor
 vermoedelijke Romeins	 opgravingput
 vol/baanrijgeleidel	 versterking
 vermoedelijke vol/baanrijgeleidel	 onopgegraven vlak
 postrijdeleidel	

Zone I

Zone II

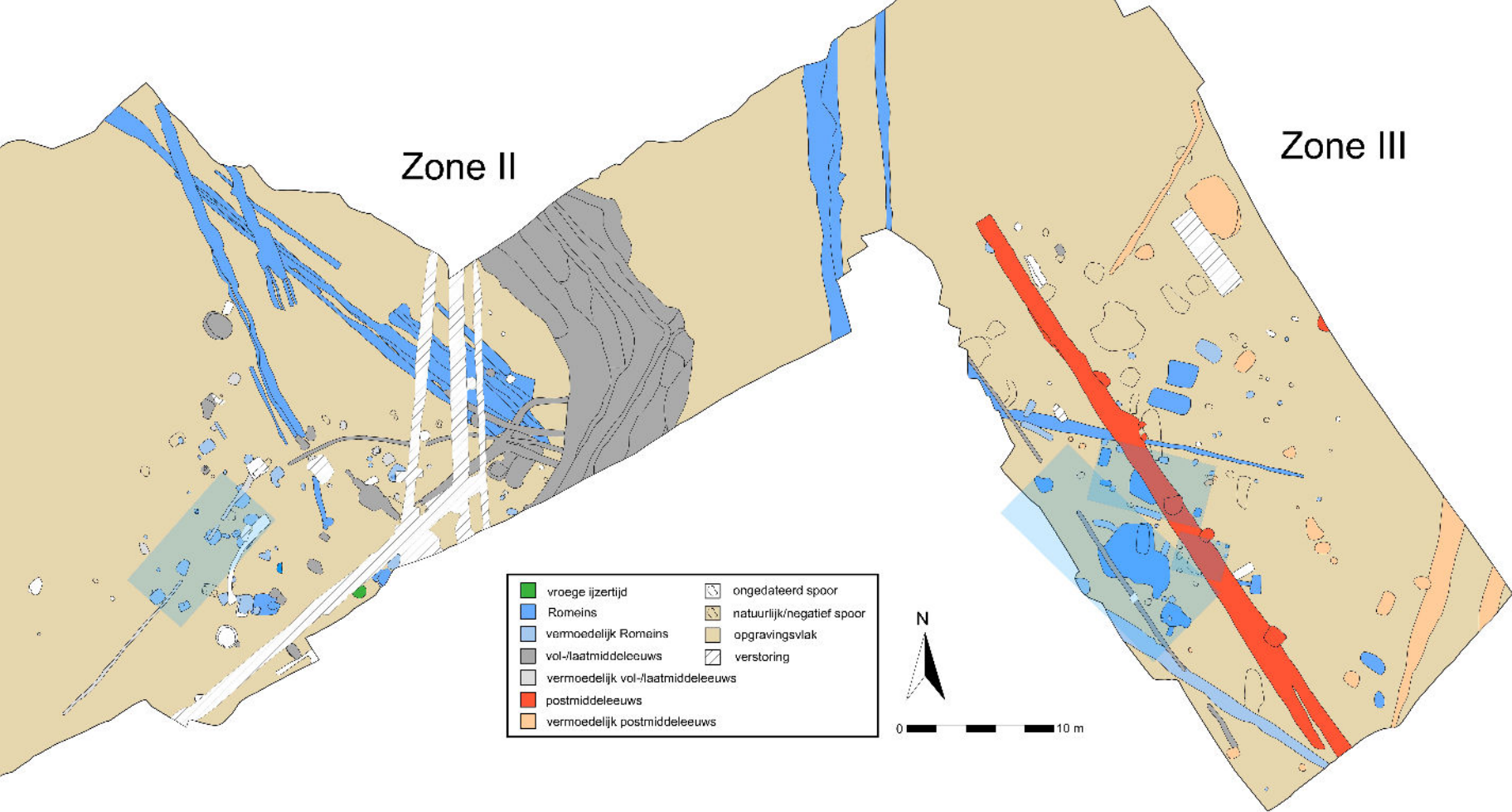
Zone III

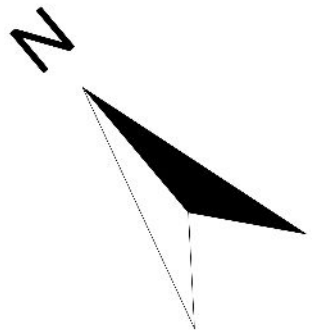
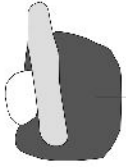
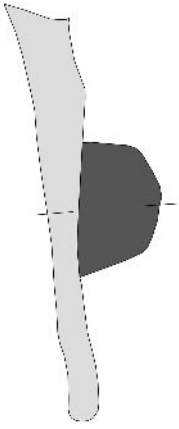
Zone IV

MARKZAATSTRAAT

KASTEELDREEF

0 5 m

